

NARACIJA, AKCIJA, PROSTOR I VRIJEME U STRUKTURI MARULIĆEVE *JUDITE*

István Lőkös

UDK: 821.163.42.09 Marulić, M.-13
Izvorni znanstveni rad

István Lőkös
Filozofski fakultet
Debrecen

Svaki tradicionalni ep u svakom svojem dijelu uglavnom je narativno djelo. Epska fabula uključuje glavne i sporedne likove te prikaz sadržajnoga i kontinuiranog zbivanja. Fabula s događajem i zbivanjem, pomoću određena stvaralačkog postupka, čini strukturu epske naracije. »Likovi i radnja epske poezije kreću se u širokom prostoru koji je uvjetovan zadatkom i zakonima razgranate epske naracije. Epskom je liku potreban veći prostor da bi se mogle razviti sve njegove herojske zamisli i planovi.«¹ Sve to vrijedi za klasične epove (Homera, Vergilija) odnosno za Tassa ili Zrinskoga, čak za ep mađarskog romantičara Mihályja Vörösmartyja. Uzmemo li u obzir da poslije Vergilija u razvoju epa počinje metamorfoza, tada već moramo opreznije formirati sve to što smo gore spomenuli.

Poznato je da je kršćanstvo na početku teoretski otklonilo antičku, tj. pogansku tradiciju, ali u komunikaciji s raznim slojevima društva koristi se retoričkim sredstvima antike. Istodobno je kristijanizirana, bivša poganska, aristokracija čuvala i klasičnu kulturu. Poznate su Laktancijeve riječi o tome da ljudi ništa neće poslušati ni pročitati ako to nije retorički dotjerano po pravilima elokvencije: *nihil audire uel legere nisi ex politum ac disertum uolunt*.² On predlaže da se čaša premaže nebeskim medom mudrosti, da i oni koji su neznalice bez grimase ispiju

¹ Tvrtko Čubelić: *Književni leksikon*. Treće, nadopunjeno i prošireno izdanje. Zagreb 1972, str. 155.

² Citira Hajdu, Péter: *Claudius Claudianus eposzai* [Epovi Klaudija Klaudijana], Argumentum, Budapest 2002, str. 35.

gorki lijek: *circumlinatur modo poculum caelesti melle sapientiae, ut possint ab imprudentibus amara remedia sine offensione potari*.³ Ovdje *imprudens* znači čovjek koji ne zna istinu jer je neupućen u kršćansku filozofiju.⁴ Iz svega toga proizlazi da je prema Laktanciju otmjen stil sredstvo preobraćenja na kršćansku vjeru. Slično je i njegovo shvaćanje u vezi s pjesništvom. O njemu on kaže: ako je užitak slušati pjesme i stihove, isto tako je ugodno slušati i hvale Bogu (*Itaque si uoluptas est audire cantus et carmina, dei laudes canere et audire iucundum sit*).⁵ Dakle, pjesništvo u kojem se izražava kršćanski sadržaj mogu prihvatiti svi kršćani.

U 4. stoljeću pojavljuje se prvi kršćanski ep pod naslovom *Evangeliorum libri quattuor*, u kojem se pokušava obnoviti tradicionalni ep u kršćanskom duhu. Autor mu je Juvenko, koji se s jedne strane nadovezuje na antičku tradiciju te književne vrste, a s druge naglašava moralnu superiornost svojega pjesništva. Ako su pjesnici koji su opisivali djela starih s motivacijom laži (tj. s mitološkom motivacijom) već davno stekli glas koji traje do danas, kaže Juvenko, onda će njegove pjesme s temom Kristovih djela biti božanstven poklon narodu bez grijeha izmišljotine:

*Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
Immortale decus tribuet, meritumque rependet,
Nam mihi carmen erit Christi uitalia gesta,
Diuinum populis falsi sine crimine donum.*⁶

Klasična filologija već je utvrdila da je Juvenko usvojio antički heksametar i narativnu formu epa te da se služio i Vergilijevim jezičnim blagom.⁷ No kršćanski pjesnik neće recipirati Vergilijevu tematsku tradiciju, jer njegov je cilj parafraziranje biblijskog teksta. Osim toga, on zanemaruje kontinuitet prostora i vremena: radnja epa odigrava se u »teološkom krajoliku«, bez zemljopisne zbiljnosti.⁸

Dakle, Juvenko je klasičnu formu epa očito promijenio. U njegovoj parafrazi kontinuitet prostora i vremena postaje žrtvom univerzalizacije teksta. K tomu, u nastojanju za karakterizacijom Krista on zanemaruje ostale likove biblijske povijesti, da bi lik Krista postao jedinim istinitim karakterom koji će biti mjera u razdvajanju dobrih i zlih ljudi.⁹

³ Isto.

⁴ Isto.

⁵ Isto.

⁶ Isto, str. 37.

⁷ H a j d u se u vezi s tim poziva na ove radove: M. F l i e g e r: *interpretationen zum Bibeldichter Iuvenus: Getsemane, Festnahme Jesu und Kaiphasprozeß (4, 478-565)*, Stuttgart, 1993; R. R i c h t e r: *Taufe und Versuchung Jesu in den Evangeliorum libri quattuor des Bibeldichters Iuvenus* (Leipzig, 1994. Usp. H a j d u, cit. djelo, str. 38.

⁸ H a j d u, cit. djelo, str. 42.

⁹ Isto, str. 42-43.

Uzmemo li u obzir da je poslije Juvenka Prudencije u svojem djelu *Psychomachia* također recipirao Vergilija, unoseći mnoštvo citata iz *Eneide*, vidjet ćemo da je i u ovom »epu« glavni lik umjesto poganskog junaka Krist, a umjesto jednog naroda pojavljuje se u epu cijelo čovječanstvo. Što se tiče pitanja prostora i vremena, mađarski klasični filolog Péter Hajdu konstatira da kod Juvenka još postoji u epu vrijeme izvan povijesti, odnosno postoji teološki prostor, no kod Prudencija više nema ni prostora ni vremena u tradicionalnom smislu riječi. Problem prostora i vremena kod njega će biti složen zbog slojevitosti alegorijskog značenja. Borba vrlina i grijeha odigrava se ne samo u čovjekovoj unutrašnjosti, nego i u Crkvi; borba ujedno znači i eshatološku, završnu borbu. Dakle prostor je istodobno čovjekova unutrašnjost, povijesni prostor i kozmički prostor apstraktnih snaga, a vrijeme se i ograničava na život jednog jedinog čovjeka i obuhvaća povijest spasenja, istodobno s jedne strane znači vrijeme ovoga, materijalnoga svijeta, tj. povijesno vrijeme, a s druge i vrijeme izvan svijeta, ispunjeno vrijeme. Radnje Prudencijeva epa oslikava idealan put kršćanskog duha, koji ide prema savršenstvu, i taj put se pomoću ostalih slojeva značenja stavlja u kontekst povijesti Crkve i cijele povijesti spasenja.¹⁰

U svoj ep Prudencije uključuje mnoštvo citata iz *Eneide*,¹¹ ali zanemaruje većinu sredstava klasičnog epa.

Usporedimo li Juvenkovu parafrazu biblijskog teksta i Prudencijev ep s tekstem Marulićeve *Judite*, konstatirat ćemo da hrvatski pjesnik povezuje klasičnu epsku tradiciju s onom Juvenka i Prudencija. Marulić parafrazira biblijski tekst kao Juvenko, vjerojatno se nastavlja, barem indirektno, na kršćanski duh Prudencijeva djela, ali na početku 16. stoljeća već se služi, gotovo u potpunosti, formalnim sredstvima antičkog epa. Tako će *Judita* postati jednom od značajnih postaja u tijeku obnavljanja i moderniziranja ove književne vrste.

*

Nema dvojbe da naracija u *Juditi* ima važnu tradicionalnu ulogu. Značajan dio teksta zauzima naracija, akcija koja se pojavljuje u okviru naracije dobiva posebnu funkciju. Čitajući tekst epa od 49. stiha prvog pjevanja (Libro parvo) suočavamo se s promjenom kad se u tijeku naracije pojavljuje »akcija«. Na navedenom mjestu Nabukodonozor se osobno pojavljuje među svojim vezirima, održava kratki govor, a nešto poslije, u 69. stihu, počinje prijetiti: »Karmele i Libam, // Cedar..., Damask s Cilicijom, // i svu riku Jordan sa svom Galilejom; / / jošće s Samarijom jerosolimski stan // i s Etiopijom dobro će biti znan // ča more doma i van oblast i jakost ma, // i koli sam silan s mojom državom ja.« (Libro parvo, 69-76)

¹⁰ Isto, str. 48-49.

¹¹ Péter Hajdu upozorava da početni stih Prudencija dolazi direktno iz *Eneide*:
Prudencije: *Christe graues hominum semper miserate labores!*
Vergilije: *Phoebe graues Troiae semper miserate labores!*

U stihu 113. savjetuje se sa svojim podanicima koji nešto dalje (stih 129) zahvaljuju Nabukodonozoru i čekaju njegovu odluku o načinu pokoravanja cijeloga svijeta. Akcija je još uvijek u Nabukodonozora, on doziva k sebi Holoferna, kojega naziva biserom svoje krune (»Biserna kruna mi«) i zapovijeda mu da sakupi veliku vojsku i odmah krene na zapad podjarmiti sve narode.

Čitamo li dalje tekst *Judite* možemo registrirati »akcije« u okviru radnje epa. Nabrajamo samo najvažnije. Tako npr. već u drugom pjevanju čitamo o proglašenju onih naroda koji su spremni predati se Holofernu (Libro drugo, 51-68), zatim o dijalogu Holoferna i Akiora o Židovima, odnosno o izgledima asirskog napada protiv Židova (Libro drugo, 218-308). Na kraju drugog pjevanja nakon informacija Akiora (Libro drugo, 315- 327) Holoferno počinje bjesniti i sva scena produžava se i u trećem pjevanju kad on pod utjecajem »vezirske hudobe« kaže Akioru da će ga izgnati u Betuliju, gdje će umrijeti sa Židovima (Libro treto, 15-30).

Nova scena je kad Židovi oslobađaju Akiora koji plačući priča kako se Asirci spremaju na opsadu Betulije i što ih čeka ako Bog ne pomogne Betulijancima. »Kad sliša puk taj glas, bogu se pokloni« a poslije molitve započinu tješiti Akiora (Libro treto, 45-80). Jedan je od najljepših dijelova epa kad Ozija primi u svojoj kući Akiora.

U daljnjim stihovima trećeg pjevanja najvažnija akcija je Juditina pojava na sceni. Njezinu »akciju« Marulić eksponira biografskim podacima kojima informira čitatelja o njezinoj moralnoj čistoći koja joj omogućuje da u ime Boga kritizira predstojnike Betulije. Juditine riječi teološko-povijesnim argumentima odvrću ga od predaje grada.

Pozoran čitatelj sigurno je zapazio da je dosad u radnji epa dominirala jednolika kolektivnost u akcijama; a poslije Juditine pojave ona postaje inicijator svih akcija. Kad se moli i traži Božju pomoć, kad počne varati Holoferna i nuka asirske vojskovođe da se napiju i na kraju kad odluči ubiti Holoferna, ona je stalno aktivna i radnja epa time će biti sve dinamičnija, tijekom događaja će se ubrzavati. Svemu tomu pridružuje se dramatičnost kad Judita stoji pred pijanim usnulim Holofernom, kratko se moli i poslije molitve odmah djeluje:

...dviže ram i na nogah postup,
ter muče bičag snam ki višaše o stup,
podri ga, kičmu zdup Oloferna jednom,
a drugom rukom lup kla, skube objednom.

(Libro peto, 229-232)

Isto tako brzo odvija se i njezin odlazak s Abrom iz asirskog logora i dolazak pod zidine Betulije, gdje stanovnici grada bdijući čekaju njezin povratak. Svečani

i dramatični su trenuci kad ona ukratko govori narodu o oslobođenju i kad pokaže Židovima glavu strahovitog vojskovođe. Ta scena je puna akcije. Juditu hvali mnoštvo ljudi, ona ih poziva na molitvu i na kraju slijedi pohvala Akiora.

Na početku šestog pjevanja opet je u središtu događaja Judita koja poput vojskovođe zapovijeda narodu što mora činiti kad svane zora. Opis buđenja asirske vojske, pronalazak osakaćenog Holofernova tijela, opis juriša Betulijanaca protiv zbuđenih Asiraca i na kraju dolazak prvosvećenika jeruzalemskoga sa svećenicima sve je to niz događaja, tj. akcija koje se interpretira u narativnoj formi.

Usporedivši ovu burnost događaja, možemo konstatirati da Marulićeva biblijska parafraza više odgovara zahtjevima epa vergilijevskog tipa nego Juvenkovoj kršćanskoj parafrazi Biblije.

*

Razmotrit ćemo pitanje *prostora* i *vremena* u Marulićevu epu.

Već smo prije nekoliko godina razlagali o *Juditi* pod naslovom *Fabulae i apocrypha* na temelju onoga što sveti Jeronim, kad piše o deuterokanonskim knjigama Biblije, o *Knjizi o Juditi* kaže da taj tekst pripada istovremeno u *apocrypha* i *fabulae*. Kad je Marulić odlučio tekst povijesti »svete udovice« složiti »u versih harvački«, njegova odluka polazila je upravo od »fabularnog« karaktera biblijskog teksta. Fabularni karakter dopustio je autoru da parafrazirajući, slobodno formira »životni materijal« iz biblijskog doba i tako stvori vlastito umjetničko djelo.

Što se tiče problema *prostora* i *vremena*, baš u vezi s »fabularnim karakterom« teksta moramo konstatirati da *Knjigu o Juditi* ne možemo smatrati za *povijesno* Sveto pismo, jer zemljopisni i povijesni podaci sadrže više proturječnosti, tj. ne podudaraju se s podacima iz ostalih starozavjetnih knjiga. Nabukodonozor npr. nije bio kralj Asirije, a grad Niniva nije bio stolni grad toga kralja. Potvrđeno je i to da je sveti autor sasvim slobodno uzео zemljopisna imena iz *Petoknjižja*, *Knjige sudaca* i *Knjige kraljeva*, te uopće nije moguće odrediti je li postojao grad Betulija. U drugim tekstovima toga grada nema.

U 3. retku 4. glave *Knjige o Juditi* autor piše da nije davno otkako su se Židovi vratili iz izgnanstva; očišćenje svetih posuda, oltara i obeščašćenog hrama bio je sasvim nov događaj u doba potencijalne opsade Betulije. Autor teksta tu je pomiješao dvije različite činjenice: Židovi su se vratili iz Babilona između 539-400. pr. Kr., a očišćenje hrama bilo je u 4. stoljeću pr. Kr., tj. u doba Antioha. U 13-14. retku 11. glave *Knjige o Juditi* čitamo o tome da su Židovi i u Jeruzalemu davali desetinu žita i ulja svećenicima zbog opsade grada. No, Jeruzalem zapravo nije bio u blokadi, pa autor ovdje očito ima u vidu neki raniji događaj, kao npr. ovaj u *Knjizi o Samuelu* (21, 4-7) kad svećenik daje Davidu posvećeni kruh. U najnovijim, korigiranim izdanjima *Vulgate* u 4. retku 15. glave *Knjige o Juditi* autor govori o tome da je Ozija poslao glasonoše u ove gradove: Betomastaim, Bebe, Kobe, Kolu. O tim gradovima u povijesti nema podataka. Spomenutih gradova poslije Tridenta nema u kanoniziranom tekstu *Vulgate*: tamo čitamo samo

ovo (i to ne u 4, nego u 5. retku): *Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israel.*

Iz svega toga proizlazi da se autor *Knjige o Juditi* koristio ranijim povijesnim materijalom koji je u obradi teme tipizirao i slobodno formirao. I to je već bio književni stvaralački rad.

Analiziramo li tekst Marulićeve *Judite* s gledišta *prostora* i *vremena*, moramo odmah konstatirati da hrvatski pjesnik gotovo bez iznimke recipira »geografiju« biblijskog izvora koji za njega, tj. za pjesnika koji stvara pod utjecajem renesansne teorije o *imitaciji*, pruža istinitu građu. Starozavjetni prostor bit će, naravno, pjesnički transformiran prema zahtjevima kompozicije epa. U nekim dijelovima pojavljuje se opis prostora i u objektivnoj formi, ali Marulić očito ne teži potankostima u opisu: »Greduć uprav stazom, dojdose k šatoru, // i on ju prid sobom zazva u komoru.« Nije važno kako izgleda »staza«, »šator«, uopće kako izgleda okolica tabora. Mnogo je važnije da u središtu događaja ostane Juditina ljepota, koja sve očarava (možda tek sjaj Holofernova »pristoja« pruža trenutni »kontrapunkt« Juditinoj ljepoti: »jer ga tkalac otkav, komu ne biše par // u asirsku daržav, biše jimio mar // nastrikat cvitja bar svilami razlici // i zlatom još zgar dragimi kamici«, Libro četvarto, 220-224). Isto je tako škrt na riječima kad opisuje Holofernovu postelju, koja »...je bila na sridu komori // mehka, čista, bila, s pisani zastori« (Libro peto, 195-196). Kad se Judita vraća u Betuliju, obaviješteni smo da ona i Abra »pojdoše po brigu« i stigoše »blizu vrat«, ali o mjestu susreta sa stanovnicima grada ništa se ne kaže: ne znamo govori li Judita na glavnom trgu Betulije ili, recimo, pred sinagogom, ili baš u sinagogi.

Sljedeći konkretizirani opis prostora nalazimo u šestom pjevanju, kad »Danica jur školje zrakom odivaše, // ter čarljeno polje suncu puščivaše«; vidimo da »...na turnu tikva sta« i »...s oružjem družba sva // barom po vrata ta buknu z bukom na dvor.« Nešto dalje već smo u asirskom logoru i »vidimo« novu scenu, kad Vagav stupi u Holofernov šator, »razmaknu zastora« i vidi »trup zgora gdi leži prez glave // a pod njim je kora postilje karvave.«

Ima još jedan dio u šestom pjevanju u kojem pjesnik priča kako pobjedonosan narod ide u Jeruzalem »bogu se poklonit ki jih li ne hti ojt.« Vidimo da tamo, »u tempal«, »Saužge činiše gori na oltare, // zavite svaršiše prikazavši dare. // Stahu redom žare gdi se umivahu, // i tamjana pare svuda se vijahu. // Mirisi vonjahu, zvonjahu psaltiri, // popovi pojahu, odpivahu miri. // Sjahu kandeliri zlati, sedmostruci // i bili dupliri, kako puri luci« (Libro šesto, 337-348.) Poslije svega toga o sprovodu Judite saznat ćemo iz teksta samo to, da »Grob ju on poviza u ki joj muž biše, // veće se ne dviza od tud gdi ju skriše« i »Puk obrazom nice nad greb plačan zarča // govore'...«, ali ništa ne znamo o tome gdje se grob nalazi.

Poslije ovog kratkog pregleda možemo potvrditi da se pjesnik s jedne strane služi biblijskom »zemljopisnom tradicijom« a s druge, baš u najdramatičnijim situacijama, slika i konkretan prostor, i to mnogo konkretnije od onoga što se zove »prostorom« u ranijim kršćanskim epovima, tj. u Juvenka ili Prudencija. U Marulićevu epu pojavljuje se umjesto »kozmičkog prostora«, konkretizirani

prostor, kao i *akcija*. Oni se u naraciji integriraju u tekst, u strukturu epa, što je bio nuždan zahtjev na početku 16. stoljeća.

Ali kako stoje stvari s vremenom? Čitajući Marulićev ep vidimo da se pjesnik služi kategorijom vremena u povijesnom smislu. Ipak, to vrijeme, kao i geografija, u *Knjizi o Juditi* ne odgovara sasvim povijesnim činjenicama. Ali čitatelj ipak prihvaća sve to kao činjenicu, tj. da sve ono što se dešava u radnji biblijske knjige čitatelj smatra tako da se sve to događa u tijeku povijesti, tj. »u doba« opsade Betulije. Dakle, za pjesnika renesanse opsada fiktivnog biblijskog grada jest povijesna činjenica, što je svjedoči izvor, tj. biblijski tekst. No u tekstu ćemo više puta naći aluziju na *naravnu* kategoriju vremena, što nas upozorava da se sve zbiva kao u svakodnevnom životu. Tako se npr. spominje da izlazi i zalazi sunce ili mjesec; Judita i Abra npr. *u noći* idu dovršiti ritualno čišćenje, Judita ubije Holoferna kad nastupi noć, ona s Abrom još prije izlaza sunca stigne do vrata Betulije. Listajući tekst epa više puta ćemo naći slične vremenske naznake, kao npr. u stihovima 108-109. drugog pjevanja, kad pjesnik govori o tome da su se Asirci, kad su stigli na zemlju »gabalsku«, tu zadržali: vojska »i tuj u to stan'je trideset dan steći«; u 110. stihu istog pjevanja: »miesec jur sviteći drugoč se kazaše«. U 85-88. stihu trećeg pjevanja čitamo da su Židovi oslobodili Akiora i da dolazi noć:

Jur sunce nićeće nagnul biše kola
svitli obraz hteće zamaknuti dola:
istočnoga okola jur šćićaše stranu
noć, dvižuć odzdola čarnokosu glavu...

(Libro treto, 85-88)

Mogli bismo podsjetiti i na prijedlog Ozije neka se čeka još pet dana. (Libro treto, 244). U četvrtom pjevanju čitamo opet lijepu pjesničku sliku o početku novog dana:

Jur sunčeni plamen, vodeći s sobom dan,
od zvizd jasnih zlamen takjaše, grede van:
bižeć na nižnji stan noć s čarnimi koli,
nošaše donjim san, ako su ki doli.

(Libro četvarto, 165-168)

U petom pjevanju u vezi s povratkom Judite u Betuliju čitamo kratki spomen na to da je još noć: stražari »...Juditu vidiše, // svitil'ja snesoše, jerbo još noć biše.« (Libro peto, 267-268.)

Uspoređujući parafraze biblijskog teksta u Marulića i u ranosrednjovjekovnih kršćanskih epika, konstatiramo da je u svojoj parafrazi ranokršćanski pjesnik prije svega težio za recepcijom biblijskog teksta u 4. stoljeću, ali s estetskog gledišta stvorio je neugledno narativno djelo; Marulić stvara u vergilijevskom smislu narativno i estetski vrijedno djelo. U radnji Marulićeve epa osim naracije odlučujuću ulogu ima i akcija, s rezultatom da je radnja postala dinamična, čak i burna, npr. kad Judita izvrši svoj božanski zadatak, tj. kad ubije Holoferna.

Što se tiče problema *prostora i vremena*, možemo ustanoviti da opisujući prostor Marulić pribjegava povijesnim podacima koje je nalazio u biblijskom izvoru, ali na nekim mjestima konkretizira prostor, što ima važnu funkciju u strukturi djela. Isto tako pjesničko upravljanje vremenom ima funkciju u sastavu radnje. Kako smo spomenuli, Marulić se služi narativnim funkcijama vremena, tj. kako čovjekovim doživljajem dnevne prolaznosti od jutra do večeri, iz tjedna u tjedan, mjeseca u mjesec, iz godine u godinu. Sve su to već sastavnice renesansnih epskih djela u doba renesanse.

István Lőkös

NARRATION, ACTION, PLACE AND TIME IN THE STRUCTURE OF MARULIĆ'S *JUDITA*

The traditional epic, in every part of it, is on the whole a narrative work. An epic fabula includes the main and the minor characters and a presentation of the main and continuous events. Narration has an important role in *Judita*. If we take into account that the story of Judith and Holofernes appears in narrative form in the text of the epic, we will at once see that the narration is an appropriate framework for events, for in this framework events, place and time of events appear, creating a complex structure for the work.

As for place and time it can be concluded that in the description of place fiction too takes on a function (for example the city of Bethulia), as does reality. It would seem that the proportions of fiction and reality in the description of place determine the composition of the epic. In the description of the campaign of Holofernes' army, Marulić follows the Biblical geography, accepting the imprecisions that appear in the Old Testament *Book of Judith*. He presented all this as reality, in a historical and geographical sense. As for fiction in the description of place, it is restricted to the description of Bethulia. The textual site of this fiction is more or less in the centre of the composition of the epic which – in our understanding – comes from the rules of Renaissance art composition.

As for the problem of time, Marulić in his epic once again keeps up with the Biblical tradition. In the Old Testament *Book of Judith* events occur in the biblical period, but of course without any date. The reader is informed only whether it is day or night, and reads that the »sun set and rose twenty times« since the Assyrians had »toured and sat upon the wells« or that OZIAH advised the Bethulians to »wait another five days« before capitulating, or that after the victory of Judith, the people »three months stayed in Jerusalem / eating and drinking here« - but in all this the poet does not keep up with historical time. Through this technique for describing time, Marulić in effect imparts to his work a universal character.